

IGU Inštitut za geografijo univerze v Ljubljani

OBČASNO ZAPOSLOVANJE NAŠEGA
PREBIVALSTVA V 10 KM OBMEJNEM
PASU

Pod vodstvom prof. dr. Vladimírja Klemenčiča pripravila
Šali Frančiška

Ljubljana, 1970

U V O D

Prebivalstvo se je preseljevalo na večje ali manjše razdalje v vseh zgodovinskih časih - obdobjih. Vzroki in načini preseljevanja se menjajo po obdobjih, tako je postala Slovenija dežela, ki pozna doslej vse oblike preseljevanja znotraj dežele, izseljevanje izven meja. Pozna različne tipe selitvenih tokov, smeri in intenziteto.

Probleme sezonskega zaposlovanja so obdelali že mnogi avtorji v številnih razpravah, pomanjkljivo obdelavo pa ima nova oblika sezonskega zaposlovanja - ta je občasna, tedenska zaposlenost. Ta nova oblika sezonskega zaposlovanja se je uveljavila šele po drugi svetovni vojni in po ureditvi maloobmejnega prometa s sosednjo Avstrijo in Italijo. Pri maloobmejnem prometu je važno sodelovanje med prebivalstvom v maloobmejnem pasu. O dobrih medsebojnih stikih in sodelovanju so dokaz vedno novi obmejni prehodi. Z letom 1953 se uvede maloobmejni promet z Avstrijo. 1955 pa maloobmejni promet z Italijo. Razširitve določil za maloobmejni promet so bile izvedene 1960, 1963, 1964, 1965 /1, 2, 3, 4/.

V sporazumih je določena:

1. širina obmejnega pasu /10 km/,
2. mejni prehodi,
3. uporaba prometnih sredstev,
4. dokumenti za prehod preko meje,
5. carinske olajšave in osebe, ki imajo pravico do maloobmejnega prometa /5/.

Dokumenti za prehod čez mejo so:

1. dvolastniška izkaznica,
2. obmejna izkaznica,
3. obmejna dovolilnica,
4. tranzitna dovolilnica,
5. dovolilnica,
6. stalna obmejna propustnica,
7. začasno potrdilo.

V obmejnem predelu ločimo dve vrsti prehodov:

1. prehodi, ki se nanašajo na dvolastnike,
2. prehodi, ki se nanašajo na stalno obmejno propustnico.

Dokument, ki ga imajo ljudje v obmejnem področju - 10 km obmejnega pasu, stalna obmejna propustnica rodi novo obliko sezonskega zaposlovanja, ki ga poznamo pod imenom občasno ali tedensko zaposlovanje.

Najbolj se izpopolni sporazum z novimi spremembami v malo-obmejnem prometu 1967. leta, ko lastnik maloobmejne propustnice lahko 6-krat prestopi mejo in se zadržuje na obmejnem področju 4 dni, dan vstopa se ne šteje /6/. Otrokom do 16. leta starosti je dovoljen prehod brez dokumentov, njihovi podatki pa morajo biti v propustnicah staršev.

Dvolastniki so s sporazumom dobili možnost neposrednega obdelovanja svojih zemljišč in ravno dvolastniki so prvi začetniki občasnega zaposlovanja preko meje. Ko so delo na svojem posestvu preko meje opravili, so šli pomagat tujemu kmetu. Poleg dvolastnikov pa iščemo korenine občasnega zaposlovanja v tradiciji, prebivalstvo ob meji je vedno živelo z mejo in si iskalo zaslužka preko meje. Posluževali so se različnih načinov zaslužka od dela, pa tudi od tiho-tapstva.

O občasnem zaposlovanju ni nikjer podatkov, zato sem bila primorana, da izvedem med tem prebivalstvom anketo, na podlagi katere sem lahko podala grobo sliko občasnega zaposlovanja.

N a č i n d e l a

Občasno zaposleni delavci niso nikjer registrirani, zato je bila anketa še težje izvedljiva. Potrebno je bilo te ljudi najti - prometne zveze so slabe, poleg tega pa sem naletela na veliko nezaupljivost anketiranih ljudi. Posebno je bila ta nezaupljivost velika ob jugoslovansko-italijanski meji, kjer v Šempasu pri Novi Gorici nisem dobila niti ene osebe, ki bi mi odgovorila, da se občasno zaposluje v Italiji, čeprav je v tem naselju občasno zaposlenih okoli 30 ljudi.

Največ podatkov o osebah, ki se občasno zaposlujejo, so mi nudili krajevni uradi, župnišča, gostilničarji, šole. Mnogokrat pa sem se morala obrniti za podatke na notranjo upravo, kjer občasne migrante dobro poznajo.

V občinskih središčih imajo sicer komunalne zavode za zaposlovanje delavcev, vendar je njihovo delo administrativno. Nimajo registriranih občasnih migrantov, niti jim ta vrsta zaposlovanja ne predstavlja nobenega problema.

Treba bi bilo evidentirati vse tiste, ki odhajajo v tujino. Poznati bi morali starost zaposlenih, spol, stan, izobrazbo, poklic, socialno poreklo, velikost družine, kraj zaposlitve in pa namen vlaganja prislužbenih sredstev.

Vse te elemente sem v svojo anketo vnesla in šele na podlagi podrobne analize lahko spoznamo osnovne vzroke občasnega zaposlovanja v tujini, ravno tako pa tudi posledice, ki niso vedno samo pozitivne, kot jih gledajo na naših zavodih za zaposlovanje.

Cilj moje ankete je bil odkriti vzroke in posledice in jih prikazati na celotnem obmejnem področju proti Avstriji in Italiji v tabelah in grafikonih.

Izvedla sem anketo v občinah: Gornja Radgona, Lenart, Maribor, Radlje, Dravograd, Ravne, Gorica, Tolmin, Sežana, medtem ko v obmejnih občinah Jesenice in Trzin ni občasnega zaposlovanja.

V vsaki izmed občin sem si izbrala za anketiranje po 3 tipična naselja, v večjih občinah pa sem v anketo zajela več naselij, da sem dobila jasnejšo sliko.

Anket sem naredila 280, k tem anketam pa sem vključila še ankete iz občine Murska Sobota, ki sta jih opravila tov. Zoltan Kučan in Sonja Patauer.

Poleg anket pa mi služijo pri nalogi še podatki, ki so mi jih dajali posamezniki: župniki, učitelji, uslužbenci krajevnih uradov in uslužbenci milice.

Prišla sem celo do grobe ocene občasnega zaposlovanja v vseh občinah, ki znaša 3800. Ta visoka številka predstavlja posebno gospodarsko, družbeno in socialno vprašanje našega obmejnega področja.

E l e m e n t i , k i v p l i v a j o n a o b č a s n o
z a p o s l o v a n j e

Področja, ki so vključena v maloobmejni promet, so postala s tem mobilnejša. Včasih področja stagnacije, nazadovanja, se s prednostjo v maloobmejnem prometu zopet oživljajo, vendar naselja dobivajo neagrarni videz, adaptacija kmečkih hiš, gradnja novih poti, marsikje pa je že opazno ozelenjevanje njivskih površin.

So razlike med področji, kjer maloobmejni promet različno vpliva na preobrazbo pokrajine. Vzroki so: oddaljenost od meje, starostna struktura prebivalstva, posestna struktura, poklicna struktura, število družinskih članov, zaledje v tujini, v katerega odhaja delovna sila.

Vsi prebivalci, ki živijo na obmejnem področju, imajo formalno možnost odhajati na občasno zaposlitev.

S e v e r n a m e j a

Predstavlja mejo proti Avstriji. Maloobmejni promet z Avstrijo se je pričel po letu 1953 in se je z razširitvami vasi v naslednjih letih vedno bolj krepil. Z maloobmejnim prometom, ki zajema 10 km obmejni pas z novimi mejnimi prehodi in uporabo novih dokumentov za prehod preko meje, se je razvila nova oblika sezonskega zaposlovanja in občasno ali tedensko zaposlovanje. Ta nova oblika sezonskega zaposlovanja se je razvila v obmejnem pasu od tromeje Avstrija-Madžarska-Jugoslavija pa do Črne, medtem ko se vse do Jezerskega vrstijo samotne kmetije, ki so preoddaljene od mejnih prehodov ali pa se delovna sila izseljuje sezonsko, medtem pa v obmejnem področju od Jezerskega do Rateč te oblike zaposlovanja ni opaziti, kajti od Jesenic pa vse do Ljubljane se širi urbanizirano področje, ki zaposluje prebivalstvo. Tudi posamezne občine v tem obmejnem pasu ne dovolijo takega načina zaposlovanja preko meje, ker je doma dovolj delovnih mest.

V obmejnem področju proti Avstriji se občasno zaposljujejo preko meje iz naslednjih obmejnih občin: Murska Sobota, Gornja Radgona, Lenart, Maribor, Radlje, Dravograd in Ravne na Koroškem. Iz teh občin se skupno zaposluje po približni oceni 2800 prebivalcev. Od tega predvidenega števila obmejnih migrantov pa sem jih anketirala 206, medtem ko sem

podatke za 349 anket dobila v nalogah tov. Sonje Patauer v občini Murska Sobota in tov. Zoltana Kučana. Včasih pasivna področja ob avstrijski meji so z maloobmejnim prometom postala mobilnejša in horizontalna mobilnost. Agrarna pokrajina, ki se vleče v obmejnih občinah: Murska Sobota, Gornja Radgona, Lenart in Maribor, Radlje, Dravograd spreminjajo svoj videz. Kmetje obnavljajo gospodarska poslopja, stanovanjske hiše, medtem pa kmetijske površine že prepuščajo ozeljevanju.

Obmejna področja v občini Ravne na Koroškem dajejo večinoma moško delovno silo in upokojeno, ki si z dodatnim zaslužkom izven meja zvišuje standard, medtem ko agrarnega prebivalstva v področju občine Ravne ni veliko in se ne zaposluje preko meje.

Čim bližje smo meji v obmejnem področju, tem več je občasnih migrantov. Zaposluje se pretežno moška delovna sila in gospodarji, ki se zaposlujejo preko meje v kmetijstvu in so zelo iskana delovna sila, kajti opravljajo lahko težka dela, za katere primanjkuje v Avstriji delovne sile.

Ženska delovna sila se zaposluje v kmetijstvu, vrtnarstvu in gostilniških lokalih.

Mladina s teh področij takoj po končani šoli odide na občasno zaposlitev, vendar težijo za stalno zaposlitvijo ali doma ali v tujini, medtem ko se gospodarji in gospodinje zaposlijo raje občasno, ker niso vezani na delovni čas.

Vsi elementi občasnega zaposlovanja v obmejnem področju z Avstrijo so podrobno obdelani v poglavjih: Bližina meje, Občasno zaposleni po posestnih skupinah, Občasno zaposleni po starostnih skupinah, Občasno zaposleni po številu dru-

žinskih članov, Občasno zaposleni po položaju v družini, Občasno zaposleni po obliki dela, Občasno zaposleni po vlaganju zasluženih sredstev in Občasno zaposleni glede na socialno zavarovanje.

Z a h o d n a m e j a

Poteka od Rateč do Kopra. Predstavlja mejo z Italijo. Malo-obmejni promet se je na tem področju začel 1955. leta, ko je bil podpisan Videmski sporazum. Z maloobmejnimi propustnicami se preko meje zaposlujejo iz občin: Tolmin, Nova Gorica in Sežana. Približno število občasnih migrantov 1050, od tega sem jih v anketi zajela 84. Anket je malo proti predvidenemu številu občasnih migrantov. Vzrok lahko iščemo v veliki nezaupljivosti tega prebivalstva, na kar v avstrijsko-jugoslovanskem obmejnem področju nisem naletela. Pomagala sem si največ z uslužbenci na krajevnih uradih in šolah, ki so mi nudili podatke o ljudeh, ki hodijo na občasno zaposlitev v Italijo. Ankete sem opravila v obmejnih občinah Tolmin, Nova Gorica in Sežana. Ta obmejna področja obravnavamo lahko skupno in se razlikujejo od obmejnega področja proti Avstriji. Proti Avstriji lahko delimo mejo na dva dela. Del, v katerega odhaja agrarno prebivalstvo, in del, s katerega odhaja neagrarno prebivalstvo. Oboji pa odhajajo na delo v agrarne dejavnosti, kajti v Avstriji se ob naši meji širi agrarno področje, ki mu primanjkuje delovne sile, čeprav je kmetijstvo mehanizirano.

V italijansko-jugoslovanskem obmejnem področju je slika drugačna. Področje od Bovca do Nove Gorice nudi malo zemlje, prebivalstvo je večinoma neagrarno, ki se zaposluje doma, išče stalni vir dohodka, le redke žene, kadar imajo čas, grede na občasno zaposlitev v Italijo. Pokrajina v občini Sežana, kraško, ki ne nudi dovolj kruha prebivalstvu, zato tudi od tu prebivalstvo odhaja v industrijo, išče zaposlitev

doma, le žene, ki ne najdejo zaposlitve, in pa dekleta odhajajo na občasno zaposlitev v Italijo. Izjema so Goriška brda z rodovitno zemljo, ugodne prometne razveze, velike kmetije. Vendar tudi z velikih kmetij odhajajo gospodinje na dela v Italijo, posebno pa dekleta. S tem zaslužkom modernizirajo kmetije.

Na občasno zaposlitev v Italijo odhaja z jugoslovansko-italijanskega obmejnega področja ženska delovna sila, ki pa se ne zaposluje v agrarnih poklicih, ampak neagrarnih, kajti ob italijanskem obmejnem pasu se širi urbanizirano področje. Zaposljujejo se v večini kot gospodinjske pomočnice, pomočnice v gostinskih lokalih itd. Dekleta si v kratkem času najdejo stalno zaposlitev in ostanejo v Italiji in se tam tudi poročijo. Tako naša Primorska izgublja mlado delovno silo, vendar ne iščejo rešitev. Na občinah so mi povedali, da ta oblika zaposlovanja rešuje pri nas brezposelnost. Brezposelnost rešuje, zraven pa pušča številne negativne posledice, ki se ne poznajo samo v gospodarstvu, ampak tudi veliko pri vzgoji otrok, ki ostanejo prepuščeni tujim ljudem.

B l i ž i n a m e j e

Čim bližje smo meji, tem več je občasnih sezoncev, čim bolj se od meje odmikamo, temveč ljudi odhaja na sezonsko delo s potnimi listi za daljšo dobo. To se pravi, da je vsekakor najpomembnejši činitelj bližina meje. Te oblike zaposlovanja se v največji meri poslužujejo tisti, ki živijo v neposredni bližini meje. Vzrok za to je, ker se občasni sezonci najraje poslužujejo lastnega prevoznega ali pa prevoznega sredstva delodajalcev. Delodajalec, s katerim je naš delavec domenjen, pride iskat delovno silo na obmejni prehod. Ob koncu tedna delodajalec zopet pripelje nazaj delovno silo, ali pa, če mu delovne sile primanjkuje, se pripelje sam, potrdi obmejno propustnico in se vrne.

Tisti, ki niso zmenjeni z delodajalci za delo in se zaposlujejo priložnostno, večkrat menjajo delodajalca, se ne vežejo na delodajalčevo prevozno sredstvo.

Občasni sezonci so vezani tudi na avtobus, to pa tam, kjer so ugodne prometne zveze, npr. na področju Nove Gorice, Sežane, Maribora. Delodajalci organizirajo celo vsakodnevne avtobusne prevoze.

Zaposljujejo se tudi prebivalci z bolj oddaljenih krajev, posebno tisti, ki jih pridejo delodajalci iskat na dom. Od 639 anketiranih zavzema prvo mesto skupina od 0 - 2 km. Ta skupina je zastopana s 47 %, druga skupina 3 - 5 km je zastopana z 32 %, od 6 - 10 km je zastopana s 16 %. Najmanjši procent zavzema skupina z nad 10 km s 5 %. /Tabela in grafikon števil. 1/. Prebivalci iz oddaljenih krajev se zaposlujejo za dalj časa na podlagi potnega lista. Njihova sezona traja od marca do novembra.

O b č a s n o z a p o s l e n i p o p o s e s t n i h s k u p i n a h

Iz same tabele je razvidno, da se občasno zaposlujejo največ člani iz tistih družin, ki spadajo v posestno skupino 3 - 5 ha. Od 639 anketiranih je ta skupina zastopana s 45 %. Tej posestni skupini sledi skupina 0 - 2 ha z 38 %, k tej skupini so všteti tudi občasno zaposleni brez zemlje z 12 %. Sledi skupina 5 - 8 ha s 14 %. Z majhnim odstotkom je zastopana posestna skupina z nad 8 ha s 5 %. /Tabela II, grafikon II/.

Največ občasno zaposlenih izhaja iz srednjih posestnih skupin. Ta posestna skupina je za to sezonsko obliko zaposlovanja zelo ugodna. Ta skupina lahko ob delu na posestvu sprostí enega ali pa tudi več članov družine.

Ta posestva s 5 ha zemlje lahko preživljajo družino, vendar nam procent, ki je nekaj pod polovico, dokazuje, da se ravno iz te skupine najbolj zaposlujejo. S prisluženim denarjem skušajo kriti primanjkljaj. Dohodek s kmetije bi sicer zadostoval za minimalno preživljanje, ne nudi sredstev za adaptacijo, popravila, novo gradnjo gospodarskih in stanovenjskih poslopij, nabavo strojev in dvig življenjskega standarda.

Na teh posestvih je tudi težko govoriti o specializaciji. Na kmetijah od 3 - 5 ha gojijo največ okopavine in žitarice, v hribovitih predelih pa prevladujejo pašniki in gozdovi, ki tudi ne nudijo dovolj sredstev. Na področju občine Maribor, Gornja Radgona, Lenart, Sežana, Nova Gorica tudi vinska trta. Na teh kmetijah uporabijo pridelke za domače potrebe.

S tem, da kmetije nabavljajo z denarjem, prisluženim na začasnem zaposlovanju, stroje in sodobnejša proizvodna sredstva, bodo te družine lahko sproščale še več svojih družinskih članov. Občasna zaposlitev v agrarnih predelih prav zaradi nabave strojev še napreduje.

Druga najmočnejše zastopana skupina je od 0 - 2 ha, ki je zastopana z 38 %. Ta skupina ni toliko vezana na zemljo.

Vsaj en član družine se stalno zaposli, ker majhna posest ne nudi pogojev za življenje. Ljudje iz te skupine se bolj kot občasno zaposlujejo sezonsko s potnim listom. To je opaziti na obmejnem področju proti Avstriji, medtem ko se na obmejnem področju proti Italiji, kjer primanjkuje zemlje, zaposlujejo občasno tudi ljudje iz te posestne skupine. Velik procent ljudi iz te posestne skupine pa se zaposli doma.

ODDALJENOST NASELIJ OBČASNO ZAPOSLENIH OD MEJNEGA PREHODATABELA I

Obmejna občina	0-2 km	3-5 km	6-10 km	nad 10 km	štev. anket.	predv. štev.
Murska Sobota	203	117	29		349	1000
Gornja Radgona	12	22	8		42	500
Lenart		3	12	8	23	150
Maribor	21	19	14	5	59	500
Radlje	8	15	4	2	19	150
Dravograd	9	12	7		28	150
Ravne	18	12		5	35	300
Tolmin			7	6	13	50
Nova Gorica	18	4	15	4	41	600
Sežana	11	10	9		30	400
SKUPAJ	300	204	105	30	639	3800
v %	47 %	32 %	16 %	5 %		

OBČASNO ZAPOSLENI PO POSESTNIH SKUPINAHTABELA II

Obmejne občine	0-2 ha	2-5 ha	5-8 ha	nad 8 ha	štev. anket.
Murska Sobota	105	176	59	9	349
Gornja Radgona	10	22	9	1	42
Lenart	8	12	3		23
Maribor	21	28	8	2	59
Radlje	8	10	1		19
Dravograd	4	14	9	1	28
Ravne na Koroškem	30	4		1	13
Tolmin	9	4			13
Nova Gorica	29	11	1		41
Sežana	16	9	4	1	30
SKUPAJ	240	290	94	15	639
v %	38 %	45 %	14 %	2 %	

14 % se občasno zaposluje iz posestne skupine 6 - 8 ha zemlje. Ta posestva s ne dopuščajo svojim članom pogoste odsotnosti, izjeme so številnejše družine, kjer lahko, posebno ko je delo doma opravljeno, pogrešajo enega člana. Ta posestva dajejo toliko dohodka, da lahko preživljajo številnejše družine. Si pa iščejo zaposlitev, ko je doma delo že opravljeno. Prislužena sredstva uporabljajo za nabavo težje mehanizacije, kar jim dohodki iz kmetije ne omogočajo.

Najmanj občasno zaposlenih izhaja iz posestne skupine nad 8 ha. Ta posestna skupina je zastopana z 2 %. Tudi iz te skupine, če se zaposlijo, se zaposlijo zaradi nabave težjih strojev.

Od 639 anketiranih pusti zemljo neobdelano 8 % kmetov ali pa je ta zemlja slabše obdelana, ker je prepuščena za obdelavo ženi, otrokom ali starim staršem.

Tako ima občasno zaposlovanje na kmetijah ugodne ekonomske učinke in tudi negativne posledice - opuščanje obdelovalne zemlje ali pa manj kvalitetna obdelava, ker je obdelava prepuščena ženam in otrokom - žene kosijo, orjejo in opravljajo tudi drugatežka dela.

Odhajanje moških s kmetij na občasno delo preko meje je opazno v obmejnem pasu z Avstrijo, medtem pa odhaja v obmejnem pasu proti Italiji tudi z velikih kmetij le ženska delovna sila.

O b č a s n o   z a p o s l e n i   p o   s t a r o s t n i h
s k u p i n a h

Iz tabele je razvidno, da med občasno zaposlenimi izstopa starostna skupina z nad 50 let, in to z 19 % /Tabela III, grafikon III/.

Visok procent tej skupini dajejo kmetje z obmejnega področja z Avstrijo v občinah Murska Sobota, Gornja Radgona in pa upokojeanci z obmejnega področja v občini Ravne, medtem ko v obmejnem področju z Italijo izstopajo starostne skupine 16 - 19 let in 35 - 39 let.

Vzrok za najvišjo zastopanost starostne skupine z nad 50 let lahko iščemo v pomanjkanju zaposlitve. Na kmetijah so ostali stari kmetje, mladi odhajajo ali v mesta ali v tujino za stalno zaposlitvijo. Kmetom majhne kmetije ne nudijo pogojev za nabavo strojev, stalne zaposlitve zaradi prevelike starosti doma ne dobi, zato odhaja na priložnostno zaposlitev v tujino. Velik procent tej starostni skupini dajejo upokojeanci posebno iz industrijskega področja Raven. So brez zemlje, nekateri še zdravi za delo, zato si poiščejo dodatni zaslužek v tujini. Poleg kmetov in upokojeancev pa so v tej skupini močno zastopane tudi gospodinje, ki se nerade odločijo za stalno zaposlitev doma, ker bi bile s tem vezane na delovni čas.

1 % nižje od starostne skupine z nad 50 let je zastopana starostna skupina 35-39 let, in to z 18 %. /Tabela III, grafikon III/. Večina teh ljudi ima lastne kmetije in se težje odtrgajo od doma. Visok procent tej skupini dajejo gospodinje ob italijansko-jugoslovanski meji, posebno tiste, ki imajo majhne družine in odrasle otroke. Mož je v službi, žena pa odide za dva dni preko meje, zasluži nekaj denarja in ga porabi kar v tujini, da si nakupi gospodinjske potrebščine.

Visoko je zastopana tudi starostna skupina 16-19 let s 15 %. /Tabela III, grafikon III/. Mladina takoj po končani šoli ne najde zaposlitve ali pa se za zaposlitev doma niti ne zanima, ampak takoj odide na občasno zaposlitev v tujino, ker veliko mladih ljudi, vsaj, kakor sem to opazila na terenu, gleda v tujini Indijo Koromandijo, ki pa jo kmalu okusi, posebno mladina, ki se zaposli na kmečkih delih.

OBČASNO ZAPOSLENI PO STAROSTITABELA III

Obmejne občine	16-19 let	20-24 let	25-29 let	30-34 let	35-39 let	40-44 let	45-49 let	nad 50 let	skupno
Murska Sobota	40	33	35	38	53	44	30	76	349
Gornja Radgona	18	5	3	6	3	1	3	3	42
Lenart	1		1	6	8	2	1	4	23
Maribor	12	7	3	11	23	1		2	59
Radlje	6	1	2	4	6				19
Dravograd	1	2	1	2	7	10	3	2	28
Ravne na Kor.	6		2	1	3	2	2	19	35
Tolmin		2		5	4	2			13
Nova Gorica	3	2	1	1	13	6	3	12	41
Sežana	9	7	2	2	1	7	2		30
SKUPAJ	96	59	50	76	121	75	44	118	639
v %	15 %	9 %	8 %	12 %	18 %	12 %	7 %	19 %	

To so fantje in dekleta iz kmečkih družin, ki se hočejo osamosvojiti in postati enakovredni svojim kolegom, ki so že zaposleni preko meje.

Dekleta iz te starostne skupine odhajajo na delo priložnostno, potem pa se zaposlijo stalno v gostilnah, restavracijah itd. Tu se jih tudi veliko poroči, kar sem opazila na področju občine Sežana. Njihovi možje niso Italijani, ampak Slovenci, ki živijo v zamejstvu.

Moška delovna sila iz te starostne skupine na avstrijsko-jugoslovanskem področju iz občine Murska Sobota, Gornja Radgona, Maribor sčasoma odide na sezonsko zaposlitev in opusti občasno zaposlovanje.

Starostni skupini 20-24 let in 25-29 let sta zastopani le z 9 % in 8 %. /Tabela III, grafikon III/. Ravno ta starostna skupina za občasna dela ni zainteresirana, ampak išče trajno zaposlitev. Iz te starostne skupine jih je bilo pred 20 letom veliko občasno zaposlenih, ki pa so si kasneje našli stalno zaposlitev doma ali v tujini.

Kljub izrednemu napredku neagrarnih dejavnosti naša delovna sila v obmejnih področjih, posebno iz starostne skupine 16-19 in nad 50 let, ne dobi delovnih mest, zato si išče zaposlitev izven meje.

Tuji delodajalci pa najbolj iščejo in plačajo delovno silo iz starostne skupine 35-39 let. Na mejnem prehodu v Cmureku julija 1969 sem opazila prav izbiranje delovne sile iz te starostne skupine. Zakaj? Ta skupina je že priučena in najlažje opravlja težja dela, ki jih domačini sami ne opravljajo, posebno v kmetijstvu in gradbeništvu.

Občasno zaposleni po številu družinskih članov

Po številu družinskih članov prevladujejo 4-5 članke družine. Od skupnega števila anketiranih družin 639 je 4-5 članskih 298 ali 47 %. /Tabela IV, grafikon IV/. Taka struktura zaposlenih po številu družinskih članov je razumljiva, saj manj kot 5-članska družina težje sprostí občasno zaposlenega delavca, ker sta po navadi aktivna le 2 člana družine, izjema so, kjer so aktivni 3 člani družine, ostalo so šoloobvezni otroci ali pa za delo nesposobni starci. Številčno velike družine pri maloobmejnem prometu niso zastopane, ker te sprostijo člane za večmesečno sezono. Družine z več kot 7 člani so od 639 anketiranih družin zastopane le s 5 %. /Tabela IV, grafikon IV/. Visoko je zastopana tudi skupina z 1-3 družinskih članov s 26 % /Tabela IV, grafikon IV/. To so družine upokojujencev ali pa malih kmetov. Odhajajo posebno upokojenci, žena pa skrbi za dom, ali pa matere, ki jih ne vežejo na dom otroci.

Z 22 % je zastopana skupina 5-7 družinskih članov /Tabela IV, grafikon IV/. Te družine lahko sprostijo delovno silo za občasno delo v tujini, posebno v času, ko je doma vse obdelano.

So pa razlike med posameznimi področji. Manj številne so družine na ravninskem področju in v obmestnih delih. Na področjih, kjer so pogoji slabši, so družine številnejše in prav te družine sprostijo člane za sezonsko zaposlitev v tujini in za stalno zaposlitev doma. Ti člani pa se sčasoma od doma odselijo.

Občasno zaposleni po položaju v družini

Od 639 anketiranih obmejnih prebivalcev jih je 517 ali 82 % iz vrst kmečkega prebivalstva, medtem ko jih je 122 ali 18 % nekmečkega porekla. Pri sezonicah je procent iz neagrarnih dejavnosti višji, kar nam kaže, da prebivalstvo še veče zemlja, vendar ne več v taki meri.

Pri občasno zaposlenih je močno zastopan gospodar in ta z 32 % /Tabela V, grafikon V/. Vendar jeta močna zastopanost gospodarja le v avstrijsko-jugoslovanskem obmejnem pasu, medtem pa v italijansko-jugoslovanskem obmejnem področju mati, ki je zastopana od skupnega števila anketiranih s 23 %.

Za močno zaposlenost gospodarja je več vzrokov. On je fizično najmočnejši, zato v tujini najbolj iskan, ker prevzema težja dela, ki jih domačini ne opravljajo. Pri težkih delih prav gospodar največ zasluži. Vzrok za veliko zastopanost gospodarja je tudi ta, da se pri več članskih družinah, posebno tistih, kjer otroci še niso dorasli, oče lažje odtrga od doma za nekaj dni kot mati. Mati naprej vodi delo na kmetiji in v gospodinjstvu z otroci. Težja dela opravi pred odhodom oče, opazila pa sem pri 5 kmetijah, da se gospodarji sosedi menjajo pri občasni zaposlitvi in tako imajo sosedje vsaj enega moškega za opravljanje težjih del. Ob pomembnejših delih, kot so košnja, žetev, mlačev ostane gospodar doma.

Kljub temu, da je delo na kmetiji, kjer je gospodar občasno zaposlen, opravljeno, pa je kvaliteta opravljenega dela veliko slabša. Odsotnost gospodarja se marsikje pozna ne samo na zemlji, ampak celo pri vzgoji in učnih uspehih otrok. Na šolah sem izvedela, da so taki otroci prepuščeni materi, starim staršem, če pa odideta oba starša, pa se otroci selijo od sorodnika do sorodnika.

ŠTEVILO DRUŽINSKIH ČLANOV OBČASNO ZAPOSLENIHTABELA IV

Obmejne občine	1-3	4-5	5-7	več	Skupno
Murska Sobota	70	57	105	17	349
Gornja Radgona	11	22	8	1	42
Lenart	7	13	3		23
Maribor	15	26	8	10	59
Radlje	8	9	1	1	19
Dravograd	10	14	4		28
Ravne na Koroškem	19	12	3	1	35
Tolmin	2	8	3		13
Nova Gorica	19	20	2		41
Sežana	8	17	5		30
SKUPAJ	169	298	142	30	639
v %	26 %	47 %	22 %	5 %	

Velik procent k zaposlenosti gospodarjev dajejo upokojeenci v industrializiranem področju doline Mežice. Upokojeence ne veže niti zemlja niti družina in se v veliki meri zaposlujejo preko meje.

Sorazmerno velik procent je občasno zaposlenih mater - 23 % /Tabela V, grafikon V/. Ta visok procent daje italijansko-jugoslovansko obmejno področje, kjer se gospodarji ne zaposlujejo preko meje, ampak se raje zaposlijo v industrijskih centrih doma.

Na jugoslovansko-italijanskem obmejnem pasu je od skupnega števila anketiranih /84/ 47 % mater. To so matere iz tistih družin, kjer so otroci že odrasli. So pa primeri, ko v času odsotnosti prepuščajo otroke starim staršem ali ostalim članom v družini. Najpogostejša je občasna zaposlitev matere iz neagrarnih družin, s področij, kjer ženska delovna sila nima zaposlitve /občina Ravne/. Mož je zaposlen doma, žena - mati pa se zaposli, kadar ji čas dovoljuje.

45 % občasno zaposlenih predstavljajo sinovi, hčerke in ostali družinski člani /Tabela V, grafikon V/. Sinovi predstavljajo majhen procent, to so predvsem sinovi, ki končajo šolo, potem pa že težijo za stalno zaposlitvijo ali pa vsaj sezonsko zaposlitvijo. Izjema so kmečki sinovi, ki jim kmetija ne dopušča stalne zaposlitve, ampak se zaposlijo le ob opravljenem delu na kmetiji, da si prislužijo nekaj lastnega denarja.

Visok procent dajejo hčere, ki se zaposlijo takoj po končani šoli, da si napravijo balo. Posebno je ta procent visok na jugoslovansko-italijanskem obmejnem pasu.

Primorane pa so k občasni zaposlitvi tam, kjer ženska delovna sila nima delovnih mest in kmetije ne morejo preživljati celotne družine.

OBČASNO ZAPOSLENI PO POLOŽAJU V DRUŽINITABELA V

Obmejne občine	oče	mati	ostali	štev. anket.
Murska Sobota	137	68	144	349
Gornja Radgona	8	5	29	42
Lenart	8	4	11	23
Maribor	23	16	20	59
Radlje	3	4	12	19
Dravograd	7	3	18	28
Ravne	19	7	9	35
Tolmin		6	7	13
Nova Gorica	4	26	11	41
Sežana	1	8	21	30
SKUPAJ	210	147	282	639
v %	32%	23 %	45 %	

O b č a s n o z a p o s l e n i p o o b l i k i d e l a

V obmejnih predelih v občinah Murska Sobota, Gornja Radgona, Lenart, Maribor, Radlje, Dravograd, živi agrarno prebivalstvo. Ta moment je najvažnejši za obliko dela naših migrantov.

Fridnost in cenenost naše delovne sile je privabila tuje delodajalce ne samo obmejnega področja Italije in Avstrije, ampak tudi z notranjosti, da so si pri nas poiskali delovno moč. To delo je bilo lahko, ker pri nas v obmejnih področjih marsikje še ni možnosti za zaposlitev doma, zato ljudje odhajajo prek meje v razne poklice. Delodajalci organizirajo različne oblike prevoza.

Nahveč naših obmejnih sezoncev je zaposlenih v kmetijstvu, 43% /Tabela VI, grafikon VI/. Vzrok temu je agrarno avstrijsko zaledje, ki potrebuje delovno silo za delo na kmetiji. V italijansko-jugoslovanskem obmejnem področju se v agrarni dejavnosti ne zaposlujejo.

Na avstrijskih kmetijah naši delavci opravljajo različna dela od okopavanja na polju, pa do negovanja rastlin v vrtnarijah, kajti avstrijske kmetije imajo ogromne nasade paprike, paradižnika itd. Za dela v vrtnarstvu je potrebno mnogo delovne sile, ker strojna obdelava ne pride v poštev, zato so avstrijski kmetje z odprtjem maloobmejnega prometa izkoristili to ugodnost in zaposlili našo kmečko delovno silo.

Druga panoga, ki je močno zastopana, je gradbeništvo, ki je zastopano z 22%. /Tabela VI, grafikon VI./ V tej panogi se zaposluje moška delovna sila, to niso kvalificirani zidarji, ampak priučeni in samouki. Zidarjem se pridružujejo tudi tesarji. Organizirajo delovne skupine in te skupine prevzemajo dela in novogradnje največ pa adaptacije in manjše gradnje pri zasebnikih. Pri avstrijskih in italijanskih delodajalcih so zelo iskani, vzroke lahko iščemo

OBČASNO ZAPOSLENI PO OBLIKI DELATABELA VI

Obmejne občine	kmeč- ka	grad- bena	gostin- ska	vrtnar- ska	gozd- na	indu- strij.	dru- go	skupaj
Murska Sobota	196	82				7	64	349
Gornja Radgona	18	5	5	5		7	2	42
Lenart	8	7	2	4			2	23
Maribor	10	13	14	4	2	9	7	59
Radlje	5	11	2		1			19
Dravograd	14	2	3		8		1	28
Ravne na Kor.	12	15			5		3	35
Tolmin	2						11	13
Nova Gorica	10	3	9			1	18	41
Sežana				1			29	30
SKUPAJ	275	138	35	14	16	24	137	639
v %	43 %	22 %	5 %	2 %	3 %	4 %	21 %	

v cenejših uslugah, ki jih lahko opravljajo, ker niso obremenjeni z davki. Zaslужek tak je zelo visok, poprečno 150 šilingov na dan, poleg tega pa jim delodajalci nudijo hrano in stanovanje.

Manjši odstotek zaposlenih je v obrti, 5 % /Tabela VI, grafikon VI/. To so dekleta, ki se v turističnih sezonah zaposlijo v gostinskih lokalah kot strežno osebje, ali pomožna delovna sila v kuhinji. To se pojavlja v jugoslovensko-avstrijskem obmejnem pasu. V ostalih obrtnih dejavnostih so zaposlene le kot priučena delovna sila.

V industriji je zaposlenih 4%./Tabela VI, grafikon VI/ občasnih migrantov. V industriji se zlasti v prekmurskem obmejnem pasu zaposlujejo dvolastniki, kajti ti lahko z dvolastniško izkaznico vsakodnevno prestopajo mejo. Tovarne imajo organizirane avtobusne prevoze. S področja jeseniške občine se stalno zaposlujejo delavci v Tovarni verig Bela peč v Italiji = 15 delavcev.

Na področju tolminske občine pa se stalno zaposlujejo delavci v rudniku Reibel /Rebel/. Ladjedelnica v Trstu ravno letos vodi priprave za prevoz delavcev s področja Krasa na delo v ladjedelnico.

V gozdarstvu se zaposluje okoli 3 % /Tabela VI, grafikon VI/ od skupnega števila anketiranih občasnih migrantov. Zaposlujejo se pozimi ko doma ni dela, avstrijski delodajalci pa potrebujejo delovno silo za čiščenje gozdov.

9 % je delavcev, ki večkrat menjajo zaposlitev. Dnevno iščejo priložnostni zaslужek. Avstrijci imajo posebno ob končanih sezonah manj dela in jim dajejo tudi nižje plačilo. Zgodí se tudi, da se ti sezonci vrnejo domov brez zaslужka.

Občasno zaposleni po vlaganju prisluženih sredstev

Kam vlagajo v inozemstvu prisluženi denar, sem z anketo ugotovila, da največji odstotek pripada vlaganju v gradnjo. Večina občasno zaposlenih si s prislužkom gradi stanovanjska in gospodarska poslopja ali pa jih vsaj adaptira. To je prva skrb vsakega kmeta. Od skupnega števila anketiranih vlaga v gradnjo 25 %. /Tabela VII, grafikon VII/. Fizionomija v obmejnih področjih, včasih področij stagnacije in nazadovanja, se spreminjajo. Čeprav že zemljo opuščajo, gradijo gospodarska poslopja. V agrarna področja se vriva neagrarni element. Visok odstotek občasno zaposlenih vlaga svoj dodatni zaslužek v dvig osebne standarda - 21 %. /Tabela VII, grafikon VII./ Ne samo v novogradnji, ampak tudi v nabavi gospodinjskih potrebščin, električnih štedilnikov, hladilnikov itd. - 32 % od anketiranih ima televizorje.

Posebno gospodinje, ki se občasno zaposlujejo v Italiji, vlagajo prislužena sredstva v nabavo gospodinjskih strojev, ki jih nabavljajo v Italiji.

17 % /Tabela VII, grafikon VII/ občasni migrantov uporablja prislužena sredstva za preživljanje. To so upokojenci, bajtarji, ki doma nimajo dovolj dohodka za preživljanje.

21 % /Tabela VII, grafikon VII/ anketiranih vlaga sredstva v nakup bale, v banke, nakup avtomobilov. To so dekleta in fantje.

12 % /Tabela VII, grafikon VII/, to so zlasti gospodarji iz kmetij, vlaga prislužena sredstva v nabavo strojev, kajti kmetije ne nudijo dovolj dohodka. Kmetje kupujejo za prisluženi denar v tujini stare stroje avstrijskih kmetov:

kosilnice, mlatilnice, traktorje itd. Ko pa si prislužijo dovolj denarja in obnovijo poslopje, si začnejo kupovati nove stroje, stare pa prodajajo naprej v še bolj zaostala področja.

Občasno zaposleni glede na socialno zavarovanje

Naši ljudje odhajajo na občasno zaposlitev v tujino, vendar v tujini občasno niso zavarovani razen izjem. Od 639 anketiranih jih je zavarovanih 3 % do 18 /tabela VIII, grafikon VIII/, nezavarovanih v tujini pa 621 - 97 % /Tabela VIII, grafikon VIII/.

Večina občasno zaposlenih je zaposlena v kmetijstvu, tuji kmetje ne zavarujejo jugoslovanskih delavcev, čeprav domače oblasti to preganjajo in v današnjem času čedalje bolj kontrolirajo. Torej delodajalci raje plačajo nekoliko več našemu delavcu, samo da ga ni treba zavarovati.

Žene, ki se zaposlujejo v tujini, so v veliki meri zavarovane doma, tiste, katerih možje so zaposleni.

Naše delavce zavarujejo le tisti delodajalci, ki imajo redno zaposlenih po več delavcev in ne morejo izpred oči preganjanju proti nezavarovanju.

Z a k l j u č e k

Občasne ali tedenske migracije prebivalstva so nova oblika zaposlovanja, ki se pojavlja v zadnjih letih, ko se odpira maloobmejni promet.

OBČASNO ZAPOSLENI PO VLAGANJU PRISLUŽENIH SREDSTEV

TABELA VII

Obmejne občine	za pre- hrano	za o- bleko	za grad- njo	za oseb. standard	za šo- lanje	za nakup strojev	dru- go	skupaj
Murska Sobota	95		91	42	14	22	85	349
Gornja Radgona		2	7	8		12	13	42
Lenart	4	1	8	3		4	3	23
Maribor	3	1	15	12	3	19	6	59
Radlje	2		2	3		10	2	19
Dravograd	3	1	4	7		6	7	28
Ravne na Kor.	3		8	18		2	4	35
Tolmin			1	17	1	1	3	13
Nova Gorica	2		13	19	2	5		41
Sežana			4	21			5	30
SKUPAJ	112	5	163	140	20	81	128	639
v %	17 %	1 %	25 %	21 %	3 %	12 %	21 %	

Politično-ekonomske razmere, predvsem pa gospodarski razvoj je na obeh straneh meje različen. Na avstrijskem delu meje je velika posest, redka naseljenost, zlasti pa pomanjkanje delovne sile v agrarnih dejavnostih.

Na italijanskem obmejnem pasu ni velikih agrarnih površin, ampak urbanizirano področje, gosta naseljenost, manjka pa delovnih mest v poklicih gospodinjskih pomočnic, strežnic itd., to se pravi, da je iskana ženska delovna sila.

Po vojni se do časa, da se je razvil v zadnjih letih maloobmejni promet, so odhajali na delo onstran meje dvo-lastniki z dvolastniškimi izkaznicami. Ti so najprej obde-lali svojo zemljo preko meje, potem pa so pomagali še kme-tom v tujini, katerim je primanjkovalo delovne sile in so naši delovni sili nudili ugoden zaslužek. Naša obmejna de-lovna sila se je poleg v kmetijstvu zlasti na italijanskem jugoslovanskem obmejnem področju začela zaposlovati tudi v obrti in kot delovna sila v gospodinjstvu. V zadnjem času pa se naša obmejna delovna sila zaposluje tudi v industriji, saj tudi delodajalci sami organizirajo avtobusne pre-voze naših delavcev.

Na dela odhajajo takrat, ko je delo na razpolago, torej jim je kriterij delo, ne pa prosti delovni čas. Ne gleda-jo, da je doma delo opravljeno, ampak gledajo na to, da dobijo delo.

Posebna področja, ki so odmaknjena od domačih industrijskih centrov ali pa ti centri ne sprejemajo delovne sile, posebno starejše, sprostijo dosti latentne delovne sile, ki se lahko sproti v vsakem času. Tako, zlasti prebivalstvu neposredno ob meji, domača zemlja in domači vir dohodka nista več osnovna činitelja za preživljanje.

OBČASNO ZAPOSLENI GLEDE NA SOCIALNO ZAVAROVANJETABELA VIII

Obmejne občine	Socialno zavarovani v tujini	Socialno nezavarovani v tujini	Skupno
Murska Sobota		349	349
Gornja Radgona	4	38	42
Lenart	1	22	23
Maribor	11	48	49
Radlje		19	19
Dravograd	2	26	28
Ravne na Koroškem		35	35
Tolmin		13	13
Nova Gorica		41	41
Sežana		30	30
SKUPAJ	18	621	639
v %	3 %	97 %	

Prebivalstvo, zaposleno onstran meje, prinese iz tujine precej denarja v devizni obliki, ki jih naše občine radi sprejmejo. Delavci, zaposleni v avstrijskem obmejnem področju, prinašajo devize v pretežni meri v domovino in jih potem potrošijo doma, medtem pa delavci, zaposleni v italijanskem obmejnem pasu, svoj prisluženi denar potrošijo v tujini in le redki prinašajo domov devize.

S prislužnim denarjem si naši maloobmejni migranti uredijo gospodarska, stanovanjska poslopja, si dvigajo osebni standard, napravijo doto, nakupijo stroje. Velik del maloobmejnih migrantov uporablja prisluženi denar za preživljanje in si tako rešuje težki gmotni položaj. Uporabljajo v tujini prisluženi denar tudi za šolanje otrok in plačevanje davkov, tako da je ekonomska plat te nove oblike zaposlovanja zelo ugodna, vendar se pojavljajo poleg dobre strani tudi slabe.

S tem, ko si skušajo gospodarji s kmetij zagotoviti boljši ekonomski položaj z odhajanjem na dela v tujino, kmetijstvo ne napreduje tako kot bi sicer lahko. Mlada delovna sila odhaja v tujino, doma ostanejo otroci, starci ali pa žene. Zemlja se počasi opušča, ker jim ona ne predstavlja več vir dohodka, ali pa je zemlja slabše obdelana in njen hektarski donos zelo nizek, le za dom.

Mladina v šolah ima slab učni uspeh. Kje so vzroki? Starši odhajajo v tujino, otroci so prepuščeni starim staršem, sorodnikom ali pa sami sebi. Posebno v jugoslovansko-avstrijskem obmejnem pasu, kjer se zaposluje predvsem moška delovna sila, manjka pri vzgoji očetove roke, medtem pa se na jugoslovansko-italijanskem obmejnem pasu zaposluje ženskadelovna sila, matere, otroci so zopet prikrajšani pri vzgoji.

Poleg odsotnosti staršev pa vpliva na slab učni uspeh tudi to, da že v osnovni šoli pri otrocih čutimo, da mislijo predvsem na zaslužek v tujini. Veliko od teh otrok šole sploh ne konča, in opazi se, da otroci v teh področjih malo-obmejnega prometa sploh ne stremijo za izobrazbo, ampak v sebi nosi misel, da čim obvezno šolanje konča, dopolni minimalno zahtevano starost, odide v inozemstvo.

Občine, iz katerih se prebivalstvo začasno zaposluje v tujini, različno gledajo na to obliko zaposlovanja.

V občinah Murska Sobota, Gornja Radgona, Lenart rešujejo z občasnim zaposlovanjem problem brezposelnosti, agrarno prenaseljenost. Občasno zaposlovanje še pospešujejo tako, da mladina, ko konča osnovno šolo, ne prihaja na zavod za zaposlovanje, ampak si preskrbi sama delo v tujini.

Nekatere občine si obetajo od občasnega zaposlovanja devize, ki jih naša država potrebuje.

Občasno zaposlovanje prebivalstva ob državni meji je lahko samo trenutna rešitev, saj se lahko z malo politično spremembo prekine, zato morajo občine računati s tem, posebno občine v SR Sloveniji, kjer je velika agrarna prenaseljenost.

P o g l a v i t n a   l i t e r a t u r a   i n   v i r i

1. Sporazum o ureditvi maloobmejnega prometa med FLRJ in Republiko Avstrijo 1953 in dodatni sporazum 1960 /Beograd, 1953 in 1960/
2. Sporazum o ureditvi maloobmejnega prometa med FLRJ in Republiko Avstrijo /1963/.
3. Sporazum između SFRJ in Republike Avstrije o novim izmenama i dopunama važećih sporazuma o uređenju pograničnog prometa /Graz 1964/.
4. Zapisnik VI. zasedanja stalne jugoslovansko-avstrijske komisije za pogranični promet /Ljubljana, 1965/.
5. ZapisnikoI. zasedanju između FNRJ i Republiko Avstrijo /Graz, 1960/.
6. Zapisnik o VIII. zasedanju stalne jugoslovansko-avstrijske komisije /Ankaran, 1967/.
7. Zoltan Kučan: Občasno zaposlovanje prebivalcev obmejnega področja v soboški občini /Murska Sobota, 1968/.
8. Sonja Patauer: Povojne migracije iz prekmurske vasi Gederovci /Murska Sobota, 1969/.
9. Anketiranje
10. Razgovor z uslužbenci na občinah, krajevnih uradih in šolah.